

UCUNDAN YAKALANAN YAŞAM: ORGAN NAKLİ

Organ Nakli, (Transplantasyon) başka hiçbir tıbbi çözüm olmadığı için, bir insanın organ ya da dokularının ihtiyacı olan başka bir insana, tedavi amacıyla nakledilmesidir. Böbrek, karaciğer, kalp, akciğer, pankreas, barsak organ nakillerine, gözün saydam tabakası olan kornea, kan, kemik iliği ve pankreasın insülin salgılayan hücreleri de doku nakline örneklerdir.

Yaşayan bir insan, böbreklerinden birini ve/veya karaciğerinin bir kısmını nakil ihtiyacı olan bir başkasına hayatta iken verebilir. Beyin ölümü gerçekleşmiş kişinin organlarını alıp ihtiyacı olan bir kişiye verilmesine ise kadavradan organ nakli denmektedir

Organ nakli çalışmaları modern anlamda ilk kez 1902 yılında hayvanlar üzerinde böbrek nakli deneyleri ile başladı.1933 yılında Dr. Voronov tarafından Sovyetler Birliği'nde, kadavra böbrek ile ilk insan nakli gerçekleştirildi. Organ reddine neden olan bağışıklık sistemini baskılayan ilaçların bulunmasıyla 1950'li yıllarda organ nakli ameliyatları ivmelendi ve neredeyse normal bir tıbbi uygulamaya dönüştü.

Ülkemizdeki tarih ise 1969 yılında Ankara ve İstanbul'da yapılan iki kalp nakli ile başlar. 1975 yılında ise bir anneden oğluna yapılan canlıdan canlıya böbrek naklinin önemli kilometre taşlarından. Nakiller yaygınlaşmaya başlayınca 1978 yılında "Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakline İlişkin 2238 sayılı yasa" çıkarılmış ve prosedürlerin yasal çerçevesi belirlendi. Yakın zaman dek ülkemizde toplam 4800 böbrek, 320 karaciğer, 75 kalp, 1 pankreas, 6000 kornea ve 600 kadar da kemik iliği nakli uygulandı.

Gelelim en çetrefilli konuya. Organ bağıışı, kişinin sağlığında, kendisi öldükten sonra organlarının kronik organ hastası olan kişilere nakledilmesi için bağışlamasıdır. Yasalara göre herkesin, iki tanıkla birlikte, kendisi öldükten sonra organlarını bağışladığını belirten bir belgeyi doldurarak imzalamasıyla ve bu belgeyi yetkili kurumlara teslim etmesiyle yapılmış olur.

Kritik ve akılları en çok karıştıran nokta ise organın hangi aşamada nakledileceği çekincesidir. Bir kişi herhangi bir nedenle yaşamsal işlevlerini yitirdiğinde buna "beyin ölümü" deniyor. Tıp, bu durumu "ölüm durumu" olarak kabul eder. Kalbi ise, yalnızca solunumu sürdürmeyi sağlayan solunum cihazlarına ve başka makinelere bağlı olduğu sürece çalışabilir. Beyin ölümü kararını ancak dört kişiden oluşan bir uzman doktor ekibi alabilir. Bu uzman ekip, kardiyolog, anesteziist, nörolog ve beyin cerrahından oluşur. Bu ekip, fizik muayene ile ve o merkezde tıbbın en ileri olanakları içerisinde laboratuvar tetkikleri yaparak karar verir ve bunu bir belge ile resmileştirir. Bu resmi belge hazırlanmadıkça beyin ölümü kesinlik kazanmamış sayılır ve kişinin organları asla alınmaz. Dört kişilik ekipten hiçbiri, hastayı yatıran, durumunu takip eden doktorlardan değildir. Organ nakli yapan ekibin içinden bir doktor da bu dört kişilik ekipte yer alamaz.

Kadavradan organ naklinin yapılabilmesi için beyin ölümü belgesinin hazırlanmış olması, kişinin sağlığında organlarını bağışlaması, bağışladığına dair bir belge yoksa yakınlarının rızasının alınması şarttır. Canlıdan organ nakli için kişinin 18 yaşını doldurmuş bulunması, akli dengesinin yerinde olması şarttır.

Organ bağıışı konusunda en çok karmaşa olayın dini altyapısı konusunda olmaktadır. Dinimiz organ

bağışı konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde açıktır ve organ bağışıyla hayat kurtarmanın sevap olduğunu bildirmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı 1980 yılında aldığı 6.3.1980 tarih ve 396 sayılı karar ile organ naklinin caiz olduğunu bildirmiştir. Bu karara göre organ nakli için şu koşullara uyulması gerekmektedir:

1. Zaruret halinin bulunması, yani hastanın hayatını veya hayati bir uzvunu kurtarmak için bundan başka çarenin olmadığı mesleki ehliyet dürüstlüğüne güvenilen bir tabip tarafından tespit edilmesi.
2. Hastanın bu yoldan tedavi edileceğine tabibin zann-ı galibinin bulunması.
3. Organ veya dokusu alınan kişinin, bu işlemin yapıldığı esnada ölmüş olması.
4. Tedavisi yapılacak hastanın da kendisine yapılacak bu nakle razı olması.

Ülkemizde organ nakilleri konusunda bilgi paylaşımı halen Sağlık Bakanlığı tarafından idare edilen Ulusal Organ Nakli Koordinasyon Merkezince yürütülmektedir. Ancak organ bağışı ve nakilleri maalesef beklentilerin çok altındadır. Kabul edilen uluslararası standartlarda normal bağış oranı 1 milyon kişide 20-25 olmalıdır. Bu durumda sadece 10 milyonluk İstanbul'da 250 tane organ vericisi, 250 kalp, 250 karaciğer, 500 tane böbrek olması gerekir ki gerçekleşen nakiller bu rakamların uzağından bile geçememektedir.

Olumsuz tablonun başta gelen nedeni toplum bilincinin yetersizliğidir. Konunun eğitimini alan Tıp Fakültesi öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada bile %54.2'si beyin ölümü ve tüm beyin kriterini doğru olarak değerlendirememiş, %30.2'si organlarını bağışlamak istediğini belirtmiş, sadece %5.3'ü organ bağış kartı olduğunu söylemiş, %39'u ise organ nakline inanmadığını ifade etmiş.

Talep ise giderek artıyor. Avrupa'da halen diyalize bağlı olarak yaşamını sürdüren 120 bin, böbrek nakli için sırada bekleyen 40 bin hasta mevcut. 15-30 hasta her yıl organ nakli bekleyişinde yaşamını yitiriyor. 2004'te bir hasta gerekli organ nakli için 3 yıl beklerken yakın gelecekte bu bekleme sürecinin 10 yıla tırmanacağı ileri sürülüyor.

Organ nakilleri tıbbın en spekülatif ve hassas konularından biri mutlaka. Öyle ki organ bekleyenlerin %87'si hastalık başına gelmeden önce organ bağışlamayı düşünmediğini söylemiş. Organizasyonun mükemmel işlediği ülkelerde bile nakledilecek organ sayısı yaşam süresinin uzaması, kazaların ve hastalıkların önlenmesi gibi nedenlerle giderek azalıyor. Araştırmalar alternatiflere yönelik. Doku mühendisliği ve hayvandan insana nakiller önde gelen umutlar ancak başarılı sonuçlar için henüz yıllar gerek.

2000'li yıllara yaklaşırken organ nakli konusu ülkemizde büyük aşamalar kaydetti. Aynı vericiden değişik şehirlerdeki hastalara kalp, akciğer, pankreas, karaciğer, böbrek gibi organların süratle nakledilebilmesi başarısı, iyi organizasyon ve altyapı ile gerçekleştirilecek bir düzeye yaklaşabildiğimizin kanıtları oldu.

Ancak hala organ nakli konusunda kamuoyu yeterli olgunluk düzeyinde değil. Cerrahi ve ekipman olarak her şey başarılı organ nakilleri için fazlasıyla hazır olsa da verici bulmak ülkemizde maalesef çok zor oluyor.

Peki organ bağışında durum düzeltilebilir mi...

Evet! Bunun en iyi kanıtı Ege ve Akdeniz bölgesindeki çalışmaların verdiği olumlu sonuç. Türkiye ortalamasında "milyon nüfus başına verici" oranı 2.2 iken, İzmir ilinde bu 16, Ege bölgesinde

6.9. İzmir'deki hastaneler, 2001'de Türkiye'nin organ bağışlarının yüzde 32'sini sağlarken, 2004'te bu oran yüzde 45'e çıktı. Ege ve Akdeniz bölgesinde bu başarı grafiğinin arkasındaki en önemli unsur, bölgede görevli bir hekimlerin bilinçli ve gönüllü çalışması. Unutmamak gerekir ki halen ülkemizde 12.000 kişi böbrek, 1000 kişi karaciğer ve 300 kişi kalp bekliyor. Onlara yeni bir yaşam bağışlamak da sizin ve bizim elimizde.

Prof. Dr. Serdar GÜNAYDIN